դուն, որովհետև ամեն բան մի մարդուց են պահանջում.... Համ պէտք է գրես, համ պէտք է գործես, համ պէտք է նիւթական միջոցներդ գոհես, համ վերջապէս ինքդ պէտք է այն ամենն անես, որ ուրիշներին ետքարոզում և ուրիշները չեն անում,—իսկ մենք կարող ենք ձեռքերը ծալած անգործ նստել....

Ուրիշ բան է պահանջել ինքնագործութիւն ամբողջ հասարակութիւնից, ուրիշ բան է ամեն տեսակ գործ մի մարդուց պահանջել, և այնպիսի մարդուց, որ միմիայն գրիչ ունի ձեռքում:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Պ. ԱԻԱԼԵԱՆՑԻ ԲԵՆԵՖԻՍԸ

—

«Մայրասպան», դրամա 5 արարուածներով և 7 պատկերներով, թարգ. պ. Աւալեանցի, ահա այն գրուածքը, որ հայ դերասանական մշտական խումբը յունվարի 31-ին ներկայացրեց յօգուտ պ. Աւալեանցի:

Պիեսան բաժանված է հետևեալ 7 պատկերների վրա. Զարհուրելի գիշեր, Ապացոյցներ և բանտարկուն, Սեղանաւորի հիւրընկալուն, Ոստիկանութեան վարչատունը, Լարախաղների թէատրոն (ցիրկ), Սրճատուն երգեցողութեամբ և Բռնի գողութիւն: Աւելորդ չէ պատմել պիեսայի բովանդակութիւնը:

Տիկին Դալիսէի այրի կինը, որի ամուսինը փախել է Իտալիա, չարագործ է դարձել և վերջին տարիների ընթացքում բոլորովին անհետացել է, գրաւ է դնում իր կայքը, որովհետև իր որդի Լօրանը նրանից 10,000 ֆր. է խնդրել իր պարտքերը տալու համար: Տիկինը 10,000 ֆր. ստանում է իր փաստաբան Գլաւանից, որ փողի հետ տիկնոջը խորհուրդ է տալիս այդ փողերը իր որդուն չը տալ: Տիկինը հետևում է փաստաբանի խորհուրդին: Այդ պատկերի կատարվելու ժամանակ տիկնոջ տանն է մի կար անող աղջիկ, Անետա, Լօրանի սիրուհին: Երբ Լօրան գալիս է մոր մօտ, պատահում է իր Անետային և երկուսի մէջ մի խօսակցութիւն է լինում, որի ժամանակ Անետան յայտնում է, թէ ինքը Լօրանից խաբված է, թէ Լօրանը սիրում է Անրի Սուշան սեղանաւորի Վիրգինիա աղջկան, կամենում է նրա հետ ամուսնանալ, իսկ իրան թողնել և այլն: Երիտասարդը հեշտութեամբ հանգստացնում է շփոթված գեղեցիկ կնոջը և տեսնվում է իր մոր հետ: Մայրը յայտնում է որդուն, որ այդ 10,000 ֆր. գումարը իր վերջին ունեցածն է, եթէ այդ փողերը Լօրան տանէ և իր պարտքերը տայ, գուցէ ինքը սպիպված կը լինի աղքատութիւն անել: Լօրանը չէ կամենում իր մորը հասցնել այդ դրութեանը և չը վերցնելով փողը, գնում է իր տուն. մայր և որդի ջոկ ջոկ տներումն են բնակվում: Գիշեր է. ամենքը քնած են: Լօրանի մոր սենեակից աղաղակներ են լսվում, մայրը օգնութիւն է կանչում, Անետան վազում է այնտեղ, վիրաւորված դուրս է գալիս սենեակից և յայտնում է, որ Լօրանը իր մորը սպանեց: Սա զարհուրելի գիշերն է:

Միւս օրը Անետան, չը նկատելով ոստիկանութեան ներկայութիւնը, պատմում է իրողութիւնը: Գտնում են Լօրանի արիւնաշաղաս սուրը, նրա կօշկների հետքերը այդիում և նրան կալանաւորում են: Դա էլ ապացոյցները և բանտարկումն է:

Սեղանաւոր Սուշանի տանը հիւրեր կան: Բոլորն էլ Լօրանի գործի մասին են խօսում. «Մեղու Հայաստանի» լրագրի չորրորդ երեսի վրա կարդում են պրօկուրորի և պաշտպան փաստաբանի ճառերը: Դատարանում Լօրանի գործը շարունակվում է: Նա ազատվում է, որովհետև Անետան իր ասածները դատարանում մերժում է: Լօրանը հիւր է գալիս Սուշանի տուն, բայց ամենքը նրանից յետ են քաշվում. դատարանը նրան արդարացրեց, բայց հարկաւոր է, որ հասարակական կարծիքն էլ նրան արդարացնէ: Լօրան խօսք է տալիս Վիրգինիային, որ իրան սիրում է, զտնել իր մոր սպանողներին և այդպիսով արդարանալ հասարակական կարծիքի առաջ:

Նա գնում է ոստիկանութեան վարչատուն, խնդրում է կառավարչից իրան ոստիկանութեան մէջ ծառայութեան ընդունել: Կառավարիչը առաջ նրա խնդիրքը մերժում է, իսկ յետոյ տեղեկանալով, որ Փարիզ նոր ցիրկ է եկել և ցիրկի կառավարիչները յայտնի աւազակներ՝ Դակօլար և Լիւբէն են, ընդունում է Լօրանին ոստիկանութեան ծառայութեան մէջ: Մենք չը հասկացանք ընդունելութեան պատճառը արդեօք Լօրանի չարագործութեան մէջ համոզվելու համար էր, թէ ոստիկանութեան կառավարիչը փոխեց իր համոզմունքը և նորեկ աւազակներին կասկածեց չարագործութեան մէջ:

Հետևեալ պատկերը ցիրկն է ներկայացնում, որտեղ հաւաքվել են ոստիկանութեան անդամները, ի հարկէ հագուստները փոխած: Այդտեղ ոստիկանները տեղեկանում են, որ Դակօլար և Լիւբէն չարագործները մտադիր են Անրի Սուշանի տանը գողութիւն անել, յետոյ մի և նոյն անձինք, այսինքն ոստիկանները և չարագործները միմեանց սրճատան մէջն են պատահում, որտեղ Անետան երգում է, տեսնում է Լօրանին և ոստիկանութեան կառավարչի ներկայութեամբ դարձեալ ասում է Լօրանին, որ նա սպանեց իր մորը: Ոստիկանութեան կառավարիչը Անետային (!) կալանաւորում է:

Հինգերորդ գործողութեան մէջ Դակօլար և Լիւբէն չարագործները մտնում են սեղանաւոր Սուշանի տուն, կոտրում են նրա դրամարկղը, գողանում են արկղի մէջ եղածը և յետոյ վառած մոմը սկսում են կաթեցնելով տանել մինչև Սուշանի որդու սենեակը և բացի այդ արկղի մօտ զցում են Սուշանի որդու ժամացոյցի շղթան, որպէս զի այդ երիտասարդին գողութեան մէջ կասկածեն: Գողերին չէ աջողվում, որովհետև ոստիկանութիւնը նրանց բռնում է: Բայց ինչ եղաւ մայրասպան Լօրանի հետ. ոստիկանութեան կառավարիչը յայտնեց, որ Լօրանը իր մորը չէ սպանել, այլ նրա մոր սպանողները Լիւբէն և Դակօլար չարագործներն էին: Բայց թէ ինչպէս իմացաւ այս բանը ոստիկանութեան կառավարիչը, հասարակութեան համար գաղտնի մնաց: Թէ ինչի էր Մարիետան հաւատացնում, որ Լօրանը մայրասպան է, արդէօք նա սուտ էր ասում, թէ ճշմարիտ, նոյնպէս գաղտնի մնաց:

Ահա այն դրամայի բովանդակութիւնը, որ կրում է «Մայրասպան» ձռնձռող վերնագիր և որ բաժանված է նոյնչափ ձռնձռող վերնագիրներ ունեցող պատկերների վրա:

Որ պ. Ադամեան գնում է իր բենեֆիսին «Կայրի» նման մի absurdum, որ ֆր. Սիրանուշ «Հարստահարված առաքինութեան» պէս մի յիմարութիւն է տալիս իր բենեֆիսին, այդ մեզ համար հասկանալի է, բայց պ. Աւալեանի վարմունքը մենք չը կարողացանք հասկանալ: Պարոն Աւալեանը այն տեսակ դերասաններից է, որոնց վրա ամեն տեսակ բեռն են շալակում, որոնց իւրաքանչիւր պիեսայի մէջ դուրս են բերում ամենաբազմակողմանի դերերով: Ի հարկէ այդպիսի հանգամանքներում դերասանը կորցնում է իր բոլոր արժանաւորութիւնները, բայց մի և նոյն ժամանակ պ. Աւալեանը ունի մի տեսակ ամպլուա, որի մէջ նա գեղեցիկ է լինում: Մենք խրատութեամբ չէինք վերաբերվում դէպի պ. Աւալեանը, երբ նա իբրև պաշտօնեայ, իբրև թատրօնական մանաժողովի վարձկան դերասան, ստիպված ամեն տեսակ դերերում դուրս էր գալիս, բայց որ նա իր բենեֆիսին այն տեսակ պիեսա չը դրեց, որ փոքր ի շատէ միտք ունենար և որի մէջ ինքն էլ կարողանար մի տիպ ներկայացնել, մի այնպիսի տիպ, ինչպէս պ. Սունդուկեանի Արութինը (Պէպօ), Սարգիս (Էլի մէկ զոհ) և այլն, դրա համար պ. Աւալեանը դատապարտելի է: Մանաւանդ որ «Մայրասպան» պիեսան ինքը պ. Աւալեանը թարգմանել է, մանաւանդ որ նա կարող էր թարգմանել մի այնպիսի գրուածք, որ փոքր ի շատէ բովանդակաւոր և խելացի լինէր և որի մէջ պ. Աւալեանն էլ կը կարողանար մի բան անել: Ոթէ ոչ ի՞նչ բան է «Մայրասպանը», ինչ միտք ունի նա, ի՞նչ բարոյական ազդեցութիւն պիտի ունենայ այդ գրուածքը հասարակութեան վրա: «Մայրասպանը» ամբողջապէս գրված է նրա համար, որ ցոյց տայ Փարիզի պօլիցիականների ճարպիկութիւնը, ուրիշ ոչինչ միտք, ոչինչ տենդենցիա չը կայ այդ գրուածքի մէջ: Բացի այդ «Մայրասպանի» մէջ պ. Աւալեանի դերն էլ իրան յարմար չէր և եթէ հասարակութիւնը նրան ծափահարում էր, այդ նրա նախկին ծառայութիւնների համար էր:

Վերջացնելով մեր յօդուածը ցանկութիւն ենք յայտնում, որ պ. Աւալեանը միւս անգամ չը հետևէ այդպիսի սխալ ընթացքի:

Բենեֆիցեանտը մի քանի ընծաներ ստացաւ, որոնցից աւելի շատին նա արժանի էր:

Մենք չենք հասկանում, թէ անտարակոյսների ժամանակ ի՞նչ աղմուկներ են լինում վարագոյրի ետևը: Գուցէ բեժիսիորը անզգուշութեամբ բեմը կազմելու ժամանակ ադմուկ է հանում, աթոռները այս կողմ այն կողմ գըցելով և բարձր բղաւելով: Լաւ չէ, պ. Բեժիսիոր: Փոքր ինչ զգոյշ եղէք, որպէս զի յանկարծ թատրօնական մանաժողովի ցանկութեան հակառակ իրակա՛ն կեանքից վերցրած մի պիեսա չը ներկայացնէք:

Որովհետև բեժիսիորի վրա խօսեցինք, աւելորդ չէ նրա անձնդութիւններից մի քանիսը ցոյց տալ:

Բեմը գիշեր է ներկայացնում և ներս են բերում լամպա, դրանից բեմը չէ լուսաւորվում, անցնում են 5 բոպէներ և յետոյ յանկարծ դիւթական զօրութեամբ լուսաւորվում է:

Գողերը լապտերով Սուշանի տուն են մտնում, լապտերի լոյսը այնքան խաւար է որ գողերը ոչինչ չեն տեսնում և տան մոմերը վառում են, բեմը շարունակում է մութ մնալ, բայց զոնէ մոմի լոյսը կայ, մինչդեռ մի քանի րոպէից յետոյ նոյն տունը մտնում են ոստիկանութեան ծառայողները, տանտէրերը ոչ մոմ են վառում և ոչ լապտեր ունեն, բայց միմեանց շատ լաւ են տեսնում և երկար ու բարակ մասլահաթներ են անում: Ի՞նչպէս պէտք է մեկնել այս հանգամանքը: Այսպիսի շատ անձնդութիւններ կարող էինք պատմել, բայց մեր յօդուածը առանց այդ էլ երկարացաւ:

Լսում ենք, որ պ. Աւալեանը իր բենեֆիսից, որի ժամանակ թատրոնը լի էր, ընդամենը 180 ռուբլ է ստացել: Եթէ թատրօնական մանաժողովն էլ այդքան լինի ստացած, ուրեմն բենեֆիսի զուտ եկամուտը 360 ռուբլ է եղել: Ամարային թատրոնը, ինչպէս պատմում են, բենեֆիսի գներով 700 ռուբլ եկամուտ է տալիս, ուրեմն այդ գիշերը 350 ռուբլ ծախս է եղել:

Նոր-Բեցենդենտ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Դօկտոր Անդրէաս Արծրունի գրում է մեզ Բերլինից. «Նորերումս մի հարուստ գերմանացի միներալոգ վախճանվեցաւ այստեղ և կտակեց մի գումար (12,000 թալէր) այստեղի Ակադէմային, որպէս զի այս գումարը օրինաւոր կերպով աճեցնելուց յետոյ, նրա տոկոսներով միներալոգիական արշաւանքներ յանձն առնվեն» Պ. Արծրունու հաղորդված այդ ուրախալի լուրին մենք մեր կողմից կաւելացնենք այն ցանկութիւնը որ գիտնական, միներալոգիական արշաւանքների առաջիններից մէկը կատարվի դէպի փոքր-Ասիան և Հայաստանը, որովհետև այդ երկիրները այժմ ամենքին հետաքրքրում են և դեռ շատ քիչ յայտնի են եւրօպական գիտութեանը:

—

Ստացանք Վենեցիայում Մխիթարեաններից հրատարակված «Բազմավէպ» հանդիսարանի վերջին տետրակը: Ինչպէս և միշտ, այս տետրակի մէջ տրում է կատարեալ զարդակութիւն և ամբողջ տետրակի մէջ ոչինչ չը կայ կարդալու: Չենք հասկանում ինչ նպակութիւն ունի հրատարակել այդ տեսակ անգոյն, անհամ և անձոռնի հանդիսարան: Մխիթարեան միաբանութեան սուրբ հայրերը չեն տեսնում միթէ որ կատարեալ ապարդիւն աշխատանք են կատարում, կատարելապէս ջուր են մաղում:

—

Փետրվարի 2-ին մի քանի օրվայ գարնանային եղանակից յետոյ, կրկին ձիւն եկաւ Թիֆլիսում: Բայց փողոցներում ձիւնը հալվում էր և միայն ցեխ էր գոյացնում:

—

Մենք իմացանք որ Թիֆլիսի գործակատարներից, քահանաներից և դպրոցների աշակերտներից շատերը դժուարանում են «Մշակին» գրվելով մի անգամից 10 ռուբլ վճարել: Այդ պատճառով մենք պատրաստ ենք քաղաքիս դպրոցների աշակերտներին, քահանաներին և պրիկաշչիկներին հնչեցնել «Մշակի» բաժանորդագրութիւնը, եթէ նրանք պայման առաջարկելով նրանց, նրանք կարող են գրվել մեր թերթին սկզբից 2 ռուբլ վճարելով, և յետոյ մի մի ռուբլ տալով, ութ ամսվայ մէջ լրացնել «Մշակի» տարեկան բաժանորդագինը, կամ տաս ամսվայ մէջ վճարել ամսական մի մի ռուբլ:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունվարի 31-ին Կուլօն անուանված կալուածատեղում (Ֆիրօնդեան դեպարտամենտում), մեռաւ Ջերմից 74 տարեկան հասակում Միրանդի Նահանգի պատգամաւոր Ա. Գրանիէ դէ-Կասանեակը, բնապարտեան կուսակցութեան կատաղի անդամ Պօլ դը-Կասանեակի հայրը: Նա ծնվեց Բէրժէլում 1806 թվականին: Նրա ծնողեան տեղը առաջ սխալմամբ Կասանեակն էին համարում, որով և բացատրում էին նրա ազգանունի երկրորդ մասը: 1832 թվին նա, Վիկտոր Հիւգօի բարեխօսութեամբ, առաջ «Journal des Débats»-ի, իսկ յետոյ Փարիզի «Presse» լրագրի աշխատակից դարձաւ, և մեծ ազմուկներ հանեց կլասիցիզմի դէմ ուղղված իր խիստ կրիտիկներով: Գրանիէ դէ-Կասանեակը թէ պատգամաւորների ժողովում և թէ լրագրում ջերմ կերպով պաշտպանում էր, որպէս կաշառված պաշտօնական ժուրնալիստ, զանազան կառավարութիւնների ժամանակ, պահպանողական կուսակցութեան շահերը: Լուի-Նապոլէօնի պետական յեղափոխութեան ժամանակ նա առաջին գրողն եղաւ, որ համարձակութիւն ունեցաւ պաշտպանել և մինչև անգամ փառաբանել դեկտեմբերի 2-ի չարագործութիւնը: Փարիզի լրագրութեան մէջ աշխատողները, այն ժամանակ, երբ նա պաշտօնական խմբագիր էր, անդադար յիշեցնում էին նրան այն «մէկ դիւժին արծաթէ գդալները», որ նա ստացաւ մէկ երգչուհուց, երբ նա ժիրարդինեան «Presse» լրագրի բէցէնզէնտ էր:

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 31 յունվարի: Կոմս Լօրիս-Մէլիքով հասաւ Ս. Պետերբուրգ այսօր հասան այստեղ Նոյնպէս և Տօտլէբէն ու միևնոյն Նաբօկով. երկուքն բոլգարական իշխանը հասաւ Կիևից. մի քանի օտարերկրեայ իշխաններ մտադրվել էին փետրվարի 19-ին Ս. Պետերբուրգ գալու, բայց Կայսրուհու հիւանդութեան պատճառով փոխեցին գալու օրը: Սաստիկ լուր է տարածվել, որ իբր անգլիացի Դուֆֆերին և Էդյարդ դեսպանները փոխվում են և միմեանց տեղն են անցնում:

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 31 յունվարի: Պետական բանկի 5% առաջին փոխառութեան տոմսակն արժէ 93 ր. 50 կ., երկրորդ 92 7/8 ր., երրորդ 93 ր. 50 կ., չորրորդ 93 ր. 25 կ., ներքին 5% առաջին փոխառութեան տոմսակն արժէ 228 ր. 50 կ., երկրորդ 228 ր., արևելեան առաջին փոխառութեան տոմսակն արժէ 91 ր., երկրորդ 91 1/8 ր., երրորդ 99 1/8 ր., ոսկին—7 ր. 71 կ.: Ռուսաց 1 ռուբլ Լօնդօնի վրա արժէ 25 9/16 պէնս. ռուսաց 100 ռուբլ Գերմանիայի վրա արժէ 217 մարկ, 75 պֆ., Փարիզի վրա 269 ֆրանկ:

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ